Täysistunto

Torstai 1.10.2020 klo 15.59—17.51

3. Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2018
Kertomus K 2/2019 vp
Valiokunnan mietintö PeVM 16/2020 vp

Ainoa käsittely

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 3. asia. Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 16/2020 vp. Nyt päätetään kannanotosta kertomuksen johdosta.

Keskustelu

17.03 **Johanna Ojala-Niemelä sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! [Hälinää]

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Odottakaa hetkinen, edustaja Ojala-Niemelä, että saadaan saliin rauha. — No niin, olkaa hyvä.

Kiitos. — Perustuslakivaliokunta hyväksyi huhtikuussa mietinnön oikeuskanslerin kertomuksen 2018 johdosta. Valiokunta on tavanomaiseen tapaan käsitellyt mietinnössään muutamaa laajempaa asiakokonaisuutta kertomuksen perusteella. Vakiintuneen tavan mukaisesti perustuslakivaliokunta ei ole arvioinut oikeuskanslerin yksittäisiä ratkaisuja tai kannanottoja.

Eräs toistuvasti, aina vuoden 2014 kertomuksesta asti, laillisuusvalvojien kertomusten yhteydessä käsitelty asia on ylimpien laillisuusvalvojien, siis valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen, välisen työnjaon ja yhteistyön kehittäminen. Ylimpien laillisuusvalvojien tehtävien jakoa on selvitetty oikeusministeriön asettamassa työryhmässä, jonka mietintö valmistui kesäkuussa 2019. Asiaa koskeva lakiehdotus on tarkoitus antaa kuluvan vuoden joulukuussa. Perustuslakivaliokunta on mietinnössään todennut pitävänsä tärkeänä, että tässä valiokunnan aikaisemminkin kiirehtimässä asiassa edetään viivytyksettä.

Toinen valiokunnan mietinnössä käsitelty asia on ennakollisen säädösvalvonnan vahvistaminen. Oikeuskansleri on vakiintuneesti valvonut lakien ja asetusten laillisuutta valmisteluvaiheessa antamalla lausuntoja säädösesityksiä koskevien yleisten lausuntokierrosten yhteydessä sekä antamalla ministeriöiden pyynnöstä kannanottoja yksittäisistä kysymyksistä. Hallituksen esityksiä ja asetuksia on tarkastettu myös ministeriöiden pyynnöstä ennakolta ennen niiden esittelyä valtioneuvoston yleisistunnossa. Pyydettyjen tarkastusten määrä on kuitenkin aikaisemmin ollut vähäinen. Oikeuskansleri ryhtyi kertomusvuoden

alussa tehostamaan säädösehdotusten ennakollista valvontaa pyytämällä hallituksen esityksen luonnoksia tarkastettavaksi lainvalmistelun loppuvaiheessa.

Hyvän lainvalmistelun periaatteet ovat verrattain usein olleet esillä myös perustuslakivaliokunnan käytännössä. Valiokunta on korostanut erityisesti, että lainvalmisteluprosessissa avainasemassa perustuslaillisten näkökohtien huomioon ottamisessa ovat asianomaiset ministeriöt. Valmisteluvaiheessa tapahtuvien puutteiden ja virheiden korjaaminen prosessin myöhemmässä vaiheessa saattaa olla vaikeaa. Valiokunnan mukaan ministeriöiden on huolehdittava, että niissä on riittävästi ammattitaitoista, myös perustuslakikysymyksiä tunnistavaa ja tuntevaa henkilökuntaa. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan lakiehdotusten aikaisempaa systemaattisempi ennakollinen tarkastaminen on hyvä lisä säädösvalvontaan.

Kolmas tässä mainittava seikka on julkisen hallinnon digitalisaatio. Oikeuskanslerin kertomuksessa käsitellään julkisen hallinnon digitalisaatiota ja sen merkitystä hyvän hallinnon toteutumiselle. Kertomuksessa korostetaan, että julkisen vallan on huolehdittava hallinnossa asioinnin tosiasiallisesta mahdollistamisesta kaikille. Tämä tarkoittaa myös perinteisten asiointitapojen, kuten paperisen ja henkilökohtaisen asioinnin, mahdollisuuksien säilyttämistä riittävässä määrin digitaalisten palveluiden rinnalla. Lisäksi olennaista on huolehtia molempien kansalliskielten riittävästä näkyvyydestä, myös digitaalisissa palveluissa. Kielen ja osallisuuden kannalta merkittäviä ovat myös automatisoitujen menettelyjen ymmärrettävyys ja kontrolloitavuus. Myös perustuslakivaliokunta korostaa mietinnössä voimakkaasti näiden näkökohtien merkitystä. Valiokunta pitää tärkeänä, että julkisen hallinnon digitalisaatioon ja sähköisiin julkisiin palveluihin liittyviä haasteita pidetään vastaisuudessakin esillä laillisuusvalvonnassa.

Perustuslakivaliokunnan mietintö päättyy ehdotuksiin siitä, että eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen johdosta ja että kannanoton sisältö on se, ettei eduskunnalla ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

17.07 **Valtioneuvoston oikeuskansleri Tuomas Pöysti:** Arvoisa puhemies! Eduskunnan perustuslakivaliokunta on tapansa mukaan tehnyt tarkkaa ja hyvin merkittäviin kysymyksiin kertomukseni pohjalta pureutunutta työtä laatiessaan mietintönsä. Kiitän tässä valiokunnan puheenjohtajaa ja valiokuntaa esittelypuheenvuorossa esiin nostetuista asioista, jotka ovat edelleen tänäänkin hyvin ajankohtaisia.

Valtioneuvoston oikeuskanslerille ja eduskunnan oikeusasiamiehelle ylimpinä laillisuusvalvojina on tärkeää, että ylimpien laillisuusvalvojien tehtäväjakoa ja yhteistyötä kehitetään perustuslakivaliokunnan kannanottojen mukaisesti ja ripeästi. Tehtäväjakoa on selvitetty valiokunnan mietinnön mukaisesti oikeusministeriön asettamassa työryhmässä, jonka mietintö valmistui kesäkuussa 2019. Lakihanke on nyt jatkovalmistelussa oikeusministeriössä ja lähdössä vielä lausuntokierrokselle, ja se on hallituksen lainsäädäntösuunnitelmassa siten, että tavoitteena on antaa esitys eduskunnalle vielä viikolla 51 tänä vuonna.

Olen pyrkinyt omassa toiminnassani antamaan kaiken mahdollisen tuen tälle hankkeelle. Työryhmän mietintö rakentuu suomalaisen valtiosäännön perinteelle, mutta varsinaisesti se kuitenkin katsoo vahvasti yhteiskunnan ja sen jäsenten näkökulmasta laillisuusvallan tuleviin tarpeisiin ja vaikuttavuuteen, ja se selkeyttäisi merkittävästi ylimpien laillisuusvalvojien tehtäväjakoa. Toivonkin, että lainsäädäntö saadaan mahdollisimman pian eduskunnan käsittelyyn ja hyväksyttyä.

Ennakollinen säädösvalvonta ja muu lainvalmistelun laillisuusvalvonta on yksi oikeuskanslerin painopisteistä. Siinä keskeisenä näkökulmana, yhtenä sellaisena, on osallisuuden ja osallistumisoikeuksien toteuttaminen ja hyvän lainvalmistelun periaatteiden toteutuminen. Perustuslakivaliokunta aivan oikein korostaa hyvän valmisteluprosessin sekä ammattitaitoisten, myös valtiosääntökysymyksiä osaavien lainvalmistelijoiden riittävää määrää ja sen merkitystä. Lainvalmistelijat ovat keskeinen osaajaryhmä yhteiskuntamme palautumis- ja uudistumiskyvyn kannalta.

Perustuslakivaliokunnan kannanotot antavat erinomaisen tuen arjen laillisuusvalvontatyöllemme. Euroopan komission eilen julkaistussa ensimmäisessä oikeusvaltioraportissa Suomi sai laajasti tunnustusta siitä, että oikeusvaltion peruspilarit ovat meillä kunnossa, vaikka kehittämistarpeita on. Yksi myönteisessä valossa mainittu seikka on ennakollisen säädösvalmistelun järjestelmä, jossa perustuslakivaliokunta on keskeisin toimija ja jossa myös oikeuskanslerilla on oma tärkeä tehtävänsä.

Perustuslakivaliokunta nostaa mietinnössään kertomuksen pohjalta esille julkisen hallinnon digitalisaation ja lähisuhdeväkivallan. Perustuslakivaliokunta korosti voimakkaasti tarvetta jatkaa samojen teemojen merkitystä, ja näin olemme tehneetkin. Olemme tässä kohta esiteltävässä kertomuksessa käsitelleet digitaalisten palvelujen käytettävyyden ongelmatiikkaa osana hallinto-oikeudellista palveluperiaatetta.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 2/2019 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.